

ÚJ KÖNYVEINK

Nagyvárad krónikájától az első teljes Ady-életrajzig

Két fontos váradai könyvesemény volt az utóbbi hetekben: Kormányos László *Nagyvárad krónikája* és Péter I. Zoltán *Az Értől az Océánig* című háromkötetes művének bemutatója.

A váradai városháza impozáns dísztermében mutatták be június 20-án a *Nagyvárad krónikája* című könyvet, amely egyedi az egész Kárpát-medencében. Könyvbemutatón meglehetősen ritkán látni annyi embert, mint ez alkalommal. Igazi sokadalom gyűlt össze a városházán, mintegy kétszáz ember volt kíváncsi a 850 oldalas, 2018 képet tartalmazó *Nagyvárad krónikájára*. A kötetért sorban álltak az érdeklődők, volt, aki több példányt is vásárolt a szép kivitelezésű, tartalmas kiadványból, amely a Várad Kulturális Folyóirat, a Holnap Kulturális Egyesület és a Varadinum Kulturális Alapítvány közös kiadásában, a Communitas Alapítvány, a Partium Alapítvány, a Bihar Megyei Tanács és Magyarország Miniszterelnöksége Nemzetpolitikai Államtitkárságának támogatásával készült a nagy múltú debreceni Alföldi Nyomdában.

Szabó Ödön, a Festum Varadinum programkurátora elmondta: **Kormányos László** tizenkét évet áldozott az életéből e könyvre. Mondhatni, úgy tekint rá a szerző, mint a családban a harmadik gyermekére. Szabó Ödön ezután megköszönte a munkát **Szűcs Lászlónak**, a könyv szerkesztőjének, valamint **Németh László** grafikusnak, aki a kötet gazdag látványtervét, arculatát alakította ki. (A tervezőn kívül a mű tördelésében Darabont Éva, Benkő J. Zoltán, Dénes Andrea és Havlin Levente működött közre.)

Potápi Árpád János, a magyar miniszterelnökség nemzetpolitikáért felelős államtitkára hangsúlyozta: a könyv megjelenése mérföldkő a magyar történetírásban és helytörténetben. Hasonló még nem született, Várad utat mutat a

többi városnak. A honfoglalás korától több mint nyolcszáz oldalon jutunk el a jelenig. Hozzáfűzte: Nagyvárad mindig is Kelet-Magyarország, illetve a Partium meghatározó kulturális, gazdasági, politikai és közlekedési csomópontja volt. A magyarság a mai korban is szeretné magát megmutatni. Az államtitkárság örömet a kezdeményezések mellé áll, ha az hozzájárul a magyar identitás megőrzéséhez, erősítéséhez, lett legyen szó iskolaépítésről vagy történelmi mű megjelenéséről. Mosolyogva megjegyezte: Szent László városában csakis Lászlókból állhatott össze az alkotói csapat.

A köszöntők után beszélgetés következett, Szűcs László moderálásával. A *Nagyvárad krónikája* szerkesztőjeként előjáróban elmondta a művel kapcsolatos meglátásait. Bár rengeteg szócikket és illusztrációt tartalmaz a mű, a könyvre mégis mint egységes egészre tud tekinteni. A kötet anyaga kifejezi a sokféleséget is, hiszen annyi árnyalata van a könyvnek, ahány ember majd kézbe veszi, lapozgatja és általa a Váradról való tudását fejleszti, bővíti, változtatja, gyarapítja. Mindaz, ami benne van a város közel ezeréves történetében, a gyökere, összetevője mindannak, amit váradiságnak, sajátosnak nevezünk.

Kormányos László mesélt arról, hogy még egyetemista-ként, a '90-es évek elején kolozsvári történészprofesszora, Csucsuj István javaslatára kezdett helytörténettel foglalkozni. A rendszerváltás előtt ugyanis helytörténet nem létezett, polgári csökevénynek számított, hatalmas fehér foltok voltak ezen a területen. Kormányos foglalkozott a Tanácsköztársasággal, Magyarország 1900 és 1940 közötti időszakával, az 1918–1920 közötti esztendőkkal. Szakdolgozata, illetve doktori disszertációja lett szakmai alapja a későbbi *Krónikának*. 2010 körül már jelentős mennyiségű anyag készen állt. Persze nem abban a formában, ahogyan most megjelent. Fontosnak tartotta, hogy tömör, lényegre törő szócikkek szerepeljenek a könyvben, és szintén lényeges volt a gazdag, érdekes vizualitás. Mint mondta, különleges időutazás volt az egész. Jó volt belemerülni egy-egy korszak mélységeibe. Megannyi érdekes témát, kiemelkedő személyiséget talált. Ilyen például a 16. századi Várad Lencsés György, akinek az első magyar nyelvű orvosi szakkönyv köszönhető. Sok úttörő volt a város történelmében. Szent László vagy például a két Rimanóczy megkerülhetetlen, de Várad Lencsést és a hozzá hasonló személyiségeket sem szabad felednünk. Történelemtanárként fontos szempontnak tartotta, hogy a diákoknak is olvasmányos, érdekes legyen a könyv. Akár versenyekre is fölkészülhetnek majd belőle, illetve reméli, a történelem szakos kollégák is hasznosíthatják e krónikát. Éppen ezért a könyvet mind a széles körű olvasóközönségnek, mind a vájt fülűek szűkebb rétegének, történészeknek, kutatóknak a figyelmébe ajánlja.

Németh László mesélt arról, előzőleg tanulmányoznia kellett a krónika műfajt, hogy ennek korszerű megjelenési formáját alakítsa ki. Azt tartotta szem előtt, hogy a kötet legyen esztétikus, izgalmas és visszafogottan elegáns.

Szabó Ödön hozzátette: fontos tisztában lenni azzal, hogy a városban mi hogyan kötődik hozzánk. Kiemelte továbbá Kormányos László történelmi kiegyensúlyozottságát, tárgyilagosságát. A krónikára a korrektség jellemző, a szerző ekként foglalkozott a kényes kérdésekkel is, megemlítve, hogy a román történészeknek milyen eltérő narratívájuk van egy-egy témával kapcsolatban. A politikus egyébként elmondta, hogy tervezik a *Krónika* román nyelvű kiadását is. Lényeges, hogy a várossal az legyen leírva, ami igaz. Szólt arról is, hogy a várad kiadványhoz *A magyarok krónikája* volt a minta, azzal a különbséggel, hogy ez utóbbi könyv anyagán dr. Glatz Ferenc akadémikus irányításával a Magyar Tudományos Akadémia Történelemtudományi Intézetének teljes csapata dolgozott, míg a *Nagyvárad krónikájának* csupán egyetlen szerzője van, s néhány fős csapat dolgozott a mű kiadásán. Szabó Ödön hozzáfűzte: a kötet közösségi szempontból fontos, és igazi hozadéka az lesz, ha sok ember olvassa majd. Egyetlen magyar várossal sem született még ilyen könyv, ám elképzelhető, hogy más partiumi, erdélyi városokban is felbuzdulnak majd a példán, és létrejönnek hasonló városkrónikák.

Akire Ady rátukmálta a múltját – bemutatták az első teljes életrajzot Váradon

Péter I. Zoltán kollégánk megírta az első teljes Ady Endre-életrajzot. A Várad Kulturális Folyóirat gondozásában megjelent háromkötetes, 1200 oldalas mű mintegy harminc esztendő munkájának, kutakodásának eredménye. A remek stílusban megírt, fényképekkel gazdagon illusztrált könyv bemutatóját a nagyváradi Ady Endre Emlékmúzeumban, azaz a hajdani Mülleráj nyári kioszkjának felújított, hófehér falai közt tartották július 21-én.

Szűknek bizonyult a július végi forró vasárnap délutánon az Ady Endre Emlékmúzeum, hiszen sokakat érdekelt *Az Értől az Océánig* című teljes Ady-életrajz bemutatója, és sokan szeretik **Péter I. Zoltán** helytörténész könyveit, írásait. **Szabó Ödön**, a Festum Varadinum programkurátora elmondta: a felújítás alatt lévő múzeumot erre a rendkívüli alkalomra nyitották meg, száz széket hoztak be, de több kellett volna. A terem padlózata két nappal a bemutató előtt készült el. A munkálatok egyébiránt folytatódnak, év végéig tervezik a Mülleráj újjávarázsolásának befejezését, a gyűjtemény megnyitását az érdeklődők előtt. Hozzáfűzte: e könyv igazán méltó az Ady-centenáriumhoz. A szerző tevékenységének méltatása mellett megköszönte a nagyon igényes munkát a könyv szerkesztőjének, Szűcs Lászlónak, valamint **Benkő J. Zoltánnak**, aki a borítótervet készítette, valamint a tördelést, nyomdai előkészítést végezte.

Ezután **Szűcs László**, a *Várad* folyóirat főszerkesztője, az Ady-életrajz szerkesztője beszélgetett Péter I. Zoltánnal. Bevezetéképpen elmondta: mivel Váradon nincs komoly hagyománya a könyvkiadásnak, illetve a jelenlegi kiadók csak részben foglalkoznak ezzel a tevékenységgel, ezt pótolandó több intézménynek is össze kellett fognia, hogy megjelenhessen a mű. A *Várad* szakmai partnere volt a Holnap Kulturális Egyesület, valamint a Noran Libro Kiadó. Két tipográfiával is dolgoztak: a váradi Europrint Nyomdával és az Alföldi Nyomdával. A kötet megjelenését támogatta a Communitas Alapítvány, Debrecen Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala, a Bethlen Gábor Alap, a Bihar Megyei Tanács és a Varadinum Kulturális Alapítvány.

Mint elhangzott, Péter I. Zoltán több mint harminc évig dolgozott a könyv anyagán. Könnyű és nehéz feladat volt ez egyszerre, hiszen Ady életrajza sokrétű, szerteágazó, de az élete nagyon jól dokumentált. A könyv rendkívül olvasmányos. Ez az olvasmányosság, ez az érdekes szöveg szándékos a szerző részéről, hiszen az a cél, hogy minél többen forgassák a könyvet, diákok, fiatalok, idősebbek, szóval mindazok, akiket érdekel Ady Endre és a korszak, amelyben élt, alkotott, szeretett.

Szűcs László a munkamódszeréről, műhelytitkairól is faggatta a szerzőt. „Nem akartam Ady-életrajzot írni. Ő volt az, aki »rám tukmálta« életét, múltját” – magyarázta mosolyogva Péter I. Zoltán. Hely- és építészettörténettel foglalkozott eredetileg, ám folyton-folyvást rábukkant Adyval kapcsolatos dolgokra. Korkedvezményel vonult nyugdíjba a *Bihari Naplótól*, mert megunt a napilapos újságírás taposómalmát, nyűgét, s attól kezdve még jobban belevetette magát az anyaggyűjtésbe, kutatásba. Minden nap elment a megyei könyvtárba, s az összes lapot végiglapozta – 1872-től 1918-ig. Rengeteg publicisztikáját is olvasta a költőnek, újságírónak. „Adta magát Ady, hogy összegyűjtsem a róla szóló, hozzá fűződő történeteket, emlékeket, dokumentumokat.” 1993-ban jelent meg az Adyról szóló első könyve, *Hogy látva lássanak... – Ady Endre Nagyváradon* címmel, amelyet Vezér Erzsébet lektorált. Megismerkedett az általa nagyra becsült irodalomtörténésszel, Kovalovszky Miklóssal, s ő sokat

bátorította, biztatta például a 2006-os megjelenésű *Ady és Léda* megírására is. Több könyve is jelent meg Ady Endréről, továbbá közel száz cikket publikált a költőről napilapok, folyóiratok hasábjain. Adyról szóló könyvei egyik leghitelesebb forrásanyagként használta Kovalovszky *Emlékezések Ady Endréről* című ötkötetes munkáját. A neves irodalomtörténész kéziratokat adott át a Petőfi Irodalmi Múzeumnak. A Váraddal kapcsolatos dokumentumokat Péter I. Zoltánra bízta. „Ezek téglák egy eljövendő házba, ami majd az Ady-monográfiáról szól.” Kovalovszky Miklós halála után a váradi helytörténész, Ady-kutató, újságíró kilenc évig várt arra, hogy egy irodalomtörténész megírja az Ady-életrajzot, ám senki nem vágott bele. Péter I. Zoltán úgy gondolta, megpróbálkozik vele ő maga. Négy éve veselkedett neki a könyv mostani változatának. Sok minden már megvolt, hozzányúlt előző könyvei anyagához is. Amikor például az *Ady Erdélyben* című könyvét írta, szinte napról napra követte Ady partiumi és erdélyi életét. „Ahol Ady megfordult, én ott jártam” – mesélte a szerző. Bebarangolta azokat a helyeket, fotográfiákat is készített, ám az életrajzba csakis Ady korabeli fényképek és képeslapok kerültek, hogy vizuálisan is adja vissza a könyv a korabeli hangulatot.

Az is szóba került, hogy mindmáig nem jelent meg Ady Endre műveinek kritikai kiadása. Arról is szó esett, hogy a könyvben levelezésekből, a költő kortársainak visszaemlékezéseiből jócskán idézett, hogy minél hitelesebb legyen az életrajz. Megemlítette, bár volt, aki azt javasolta, hogy a könyv címében szereplő „océánig” szót írja hosszú ó-val,

mai helyesírás szerint, a szerkesztővel egyetértésben végül úgy döntöttek: nem másítják meg Ady szövegét.

Időrendben haladt az életrajz íráskor – a poéta születésétől egészen a haláláig. Amikor összegyűlt az anyag, már „csak” meg kellett írnia, de ez nem tűnt neki nehéznek, viszonylag rövid idő alatt összeállt az 1200 oldalas életrajz. A szerkesztési munkálatok múlt év őszén kezdődtek. A könyvben található úgynevezett „dobozok” is. Amikor úgy érezte, hogy egy-egy témát (például Ady Endre váradi sajtóperét, szerelmi életét stb.) jobban ki kell bontania, mert bizonyos történések, események túlmutatnak az egyes fejezetek időkorlátain, ilyenkor – a jobb megértés miatt – ezeket nem időrendre felosztva adta közre a megfelelő fejezetek keretében, hanem egészében, de kisebb betűvel szedve, függőleges léniaiakkal jelölve. Ezek elhelyezését Benkő J. Zoltán a szöveg tördelésekor egyszerű s jól követhető módon megoldotta. A jegyzetek az egyes fejezetek végén találhatóak, azért nem a szövegben kaptak helyet, mert megszakították volna a logikus sorrendet.

Szűcs László kérdésére, miszerint a szerző – jó értelemben vett lokálpatrióta lévén – hangsúlyosabb szerepet adott-e a könyvben a költő váradi életének, vagy inkább objektivitásra törekedett, Péter I. Zoltán azt válaszolta: igyekezett tárgyilagos lenni. Annál is inkább, hiszen Ady váradi életéről van külön kötete.

Arra a dilemmára válaszolva, hogy egy költő esetében mennyire fontos az életrajz ismerete a versek szempontjából, megközelítéséből, egyáltalán az életmű befogadása szempontjából milyen jelentőséggel bír, Péter I. Zoltán úgy vélte, költője válogatja. Nem minden művésznek van olyan mozgalmas élete, mint amilyen Adynak volt. Ady zseni volt, emellett boldogtalan ember, akinek csak azok tudtak a barátai lenni, akik egészen alárendelték magukat neki. A háttér-információkból szintén sok minden kiderül. Ady élete jól végigkövethető. Szinte napi rendszerességgel küldte képeslapjait, táviratait, leveleit. Ezeket egészítik ki a kortársak visszaemlékezései. Ady életében nem találhatóak fehér foltok. Ahogyan ő fogalmazott: „életem nyitott könyv”. Nem titkolózott, nem szégyellt semmit. Például amikor Párizsban megtudta, hogy vérébajos, rettenetesen megrázta ugyan, mégsem titkolta el. Nemcsak Lédának mondta el, hanem írt erről egy publicisztikát, amelyben figyelmeztette az embereket, hogy vigyázzanak, és forduljanak orvoshoz, ha baj van.

Szó esett a források hitelességéről. Mint elhangzott: mindig alaposan, több forrásból kell dokumentálni. Például Ady és Léda megismerkedésének is több változata van. Az egyik forrás szerint Léda a Riviérán olvasta Ady Endre cikkeit, majd Párizsba hívta maga után a költőt. De hát a dolgok általában sokkal árnyaltabbak. Amúgy először Ady habarodott bele Lédába, néhány év múlva viszont az asszony volt szerelmesebb. Valahogy mindig volt közöttük valamiféle fáziseltolódás. Ha együtt voltak, sokszor marakodtak, tényleg „héjánász” volt, ha pedig távol voltak egymástól, vágyódtak. „Örüljünk a verseinek”, ne az ő szerelmi nyomorúságát nézzük, mondta a szerző. Szűcs László hozzáfűzte: Léda élete, személyisége éppen az Ady-életrajz szerkesztése közben került hozzá nagyon közel, annak hatására is, hogy Péter I. Zoltán a múzsa Ady utáni életének időszakát is bemutatja, egészen a kevésbé ismert, tragikus végkifejletig.

Az életrajz szerkesztője Ady és Tisza István kapcsolatáról is kérdezte a szerzőt, továbbá szó esett még Léda hűgáról, Bertáról, aki Adyval volt egyidős, és akit nővére elnyomott,

ő volt a kis Hamupipőke a családban. Elhangzott továbbá, hogy a költőt barátság fűzte Vészi Margit-hoz, akinek Molnár Ferenc udvarolt, s az író később feleségül is vette a lányt.

Péter I. Zoltán végezetül megjegyezte: Adyról újat már nem tud mondani, hacsak elő nem kerül valahonnan eddig ismeretlen írott forrás, visszaemlékezés, de ennek csekély a valószínűsége. Nagyobb lélegzetű könyvterve egyelőre nincs, viszont még kiadásra vár a *Régi képeslapok, régi történetek* sorozatának harmadik kötete.

TÓTH HAJNAL

A Nagyvárad krónikája és a háromkötetes Ady-életrajz, Az Értől az Océánig megvásárolható Nagyváradon az Illyés Gyula, a Libris Antica és a Fő utcai Humanitas könyvesboltban, továbbá Kolozsvárott (Idea könyvtér), Marosvásárhelyen (Garaboncia), a Gaudeamus könyvüzletekben, illetve Magyarországon. A könyv megvásárlásával kapcsolatban tájékoztatás a varadlap@gmail.com címen kérhető, ahol megrendeléseket is elfogad a kiadó.